

Lomy a dálniční náspy – cenná refugia hmyzu

Přírodovědný význam člověkem silně ovlivněných území

Opuštěné kamenolomy a dálniční valy se i přes jejich umělý původ mohou při vhodném způsobu péče stát biotopem řady vzácných a ohrožených druhů bezobratlých.

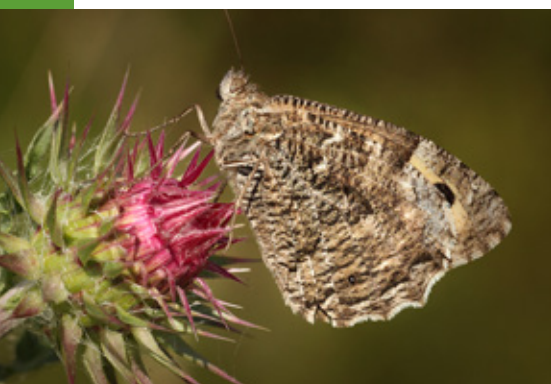
Z krajiny mizí dříve běžný hmyz!

Lidská paměť nebývá příliš spolehlivá. Někdy si proto neuvědomíme, k jak obrovským změnám dochází za relativně krátké období. Příkladem může být úbytek hmyzu. Krajina našich předků byla plná hmyzu. Pokud bychom se mohli přenést v čase o několik desítek let zpět a prošli se okolo typické české nebo moravské vesnice, měli bychom šanci potkat celou řadu motýlů, které zde dnes již neuvidíme. Je až šokující nahlédnout do starých muzejních sbírek a vidět zde doklady druhů hmyzu tehdy běžných a široce rozšířených, které dnes již zcela vymizely nebo je chráníme na několika posledních lokalitách.

A jaký je důvod?

Většina druhů hmyzu, které za poslední desetiletí téměř nebo zcela vyhynuly, potřebuje ke svému životu otevřenou krajinu s mozaikou květnatých trávníků a určitým podílem nezarostlé půdy. V minulosti bylo takových míst u nás dostatek díky široce rozšířené a poměrně intenzivní pastvě různých hospodářských zvířat od hus až po skot. Hmyz proto nacházel vhodné podmínky k životu na řadě míst jako byly pastviny, ale i polní meze, vypásané příkopy u silnic a různé travnaté plácky za vesnicí. Industrializace, intenzifikace a kolektivizace zemědělství znamenaly radikální obrat dosavadního využívání krajiny. Volná pastva zanikla, zvířata byla zahánána do uzavřených prostor, většina neproduktivních prvků (jako meze) byla zničena a nebo zarostla.

Současný stav krajiny je z pohledu druhů vázaných na holou půdu a řídké trávníky kritický. Poslední ostrůvky těchto biotopů nacházíme v rámci chráněných území, ve volné krajině prakticky zanikly. Jedny z mála výjimek tvoří **OPUŠTĚNÉ LOMY A DÁLNIČNÍ NÁSPY**.

Okáč metlicový (Hipparchia semele) je jedním z velkých okáčů, kteří bývali dříve hojní na většině území, dnes přežívají pouze v lomech Českého krasu a v Podkrušnohoří na výsypkách v raně sukcesních stádiích.

I na relativně chladné Českomoravské Vysočině může na výhřevném dálničním valu u Velkého Meziříčí prosperovat i mimořádně početná populace kudlanky nábožné (Mantis religiosa).

Význam lomů a dálničních náspů pro hmyz

Opuštěný vápencový lom v Radotínském údolí v Praze je entomologicky mimořádně významnou lokalitou. Např. rovnokřídých zde bylo zjištěno 21 druhů včetně kriticky ohrožené saranče německé (Oedipoda germanica). Dno lomu (v pravé části snímku) bylo zavezeno navážkou. Zde se vyvinula ruderální společenstva bez ochranné hodnoty.

Ohrožení

Rizika pro entomofaunu lomů i dálničních náspů jsou podobná a souvisí s nevhodným způsobem péče o oba typy lokalit.

Lomy

- zavezení lomu odpadem
- zemědělské nebo lesnické rekultivace vytěženého lomu
- sukcese – postupné zarůstání a zánik cenných ploch s řídkou vegetací nebo zcela holých míst

Náspy

- zavezení původního substrátu či skalních výchozů zeminou a jejich osetí nevhodnými travními směskami
- osázení náspu často nepůvodními dřevinami v hustém sponu
- stabilizace svahů pletivy a sítěmi
- příliš intenzivní péče o otevřené části

Lomy

- Velké lomy poskytují vhodné podmínky pro populace i na prostor náročných druhů bezobratlých (např. někteří denní motýli)
- Malé lomy plní funkci nášlapných kamenů („stepping stones“) pro šíření druhů

Dálniční náspy

- Díky liniovému charakteru napomáhají šíření některých druhů do nových oblastí
- Především v silně pozmeněné krajině mohou představovat jediné plošky přírodovědně cenných otevřených stanovišť

Kromě zajímavých druhů hmyzu se na vyhlátných dálničních náspech můžeme na některých místech setkat i s exotickými druhy, například zde kaktusy rodu Opuntia.

Jak využít potenciál lomů a dálničních valů pro ochranu hmyzu?

Lomy

- ponechat prostor vytěženého lomu spontánní sukcesí,
- neprovádět technické rekultivace
- po ukončení těžby omezit zásahy na nezbytné minimum k zajištění bezpečnosti lomu
- v dlouhodobém měřítku vhodnými zásahy (vyřezávání dřevin, disturbance) tuto spontánní sukcesí blokovat
- do péče také zahrnout blízké okolí kamenolomů

Dálniční násypy

- při budování násypů preferovat odstranění půdního horizontu až na skalní podloží bez následné stabilizace sítěmi
- takto upravené násypy nezavážet živinově bohatšími substráty, neosazovat dřevinami, ponechat přirozené sukcesí
- při rozsáhlejší rozvoji křovin část z nich pravidelně vyřezávat
- půdu alespoň lokálně neosévat a k osetí používat směsi s vysokým podílem dvouděložných rostlin místní provenience
- při následné péči sečí vždy ponechávat dočasně alespoň 1/3 rozlohy neposekanou

Texty: Pavel Marhoul (pavel.marhoul@beleco.cz),
Oldřich Čížek (sam_buh@yahoo.com),
Tomáš Kadlec (kadlect@fzp.czu.cz)

Fotografie: Oldřich Čížek, Pavel Marhoul, Daniel Rydzy,
Emilie Pecharová, Marek Vojtíšek

Grafický návrh a úpravy textů: Jiří Kaláček, Petra Málková
Náklad: 1500 ks | Tisk: Grafotechna plus s. r. o., Praha

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta životního prostředí

Vydala Fakulta životního prostředí České zemědělské univerzity v Praze za podpory grantu z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci programu CZ02 – Biodiverzita a ekosystémové služby: projektu EHP-CZ02-OV-1-027-2015, Zmírnění důsledků fragmentace biotopů v různých typech krajiny České republiky.
Supported by grant from Iceland, Lichtenstein and Norway.

